

Anders Pettersson

Litteraturens och litteraturvetenskapens särart

Litteraturvetenskapen är det akademiska studiet av litteratur. Som alla andra discipliner har den sina speciella intresseområden, forsknings-traditioner och begreppsramar. Men om den har någon särart som går på djupet och verkar ofrånkomlig, ligger orsaken med all säkerhet i det speciella hos dess undersökningsobjekt, litteraturen. I den här artikeln ska jag därför börja med att kommentera litteraturens egenart. Sedan ska jag kort beskriva hur jag ser på litteraturvetenskapens särart – och på dess nära förhållande till olika granndiscipliner.

När jag talar om litteraturens speciella karaktär, vill jag knyta an till ett konkret litterärt exempel. Jag väljer Harry Martinsons dikt "Fjärilen" (ur diktsamlingen *Natur* från 1934):

Född till att vara en fjärl
 fladdrar min svala låga
 på gräsets tunga sammet.
 Barnen jaga mig. Solen går ner bortom malvorna och tuvan,
 räddar mig till natten.
 Månen stiger; den är fjärran, jag är inte rädd,
 jag lyssnar till dess strålar.
 Mina ögon få hinnor till skydd.
 Mina vingar sammanklibbas av dagg.
 Jag sitter på nässlan.¹

¹ Harry Martinson, *Natur*, Stockholm 1934, s. 50.

Det som händer när man hör eller läser den här dikten, eller någon annan litterär text, liknar naturligtvis i många avseenden det som händer när man hör eller läser vanligt, icke-litterärt språk. Man konfronteras med ett fysiskt, teckenbärande fenomen – ljudvågor, vitt papper med trycksvärtespår, eller något liknande. Ur det som fysiskt möter en tolkar man fram en teckenföljd, en text, till exempel en serie svenska ord. Och när man tolkar orden, uppstår föreställningar hos en, föreställningar som i någon mening kommuniceras med hjälp av texten. Vid Martinsondikten är det föreställningar om en fjäril, en fjäril som jagas av barn under dagen och som sitter på en nässla under natten.

Språklig avkodning är alltså en av processerna som leder fram till en litteraturupplevelse hos läsaren. Det är ett ganska självklart påpekande. Men det finns, skulle jag säga, ytterligare två processer inblandade.

Att läsa en dikt som Martinsons "Fjärilen" är inte bara att reproducera en verklighetsskildring som i någon mening föreligger redan före läsningen, skapad och inkodad av författaren. När vi talar om och tänker på litteraturläsning, inkluderar vi också mottagarens skapande bearbetning av det kommunicerade. Som läsare av "Fjärilen" låter vi beskrivningen av fjärilen och situationerna som den ingår i bli en utgångspunkt för egna tankar, bedömningar och känslor. Denna reflekterande aktivitet, som kunde kallas *bearbetning av det förstådda*, är enligt min mening en annan av de fundamentala processerna bakom litteraturupplevelsen.²

Också denna andra process är i grund och botten av en typ som vi känner väl från icke-litterära och icke-estetiska sammanhang. Under hela vår vakna tid strömmar intryck från omvärlden emot oss, och vi nöjer oss inte med att passivt registrera dem. Vi utvärderar hela tiden vad de betyder för våra liv, för våra möjligheter att realisera våra önskningar och behov. Vi människor är ju helt enkelt konstruerade för att ta emot intryck från yttrevärlden och modifiera vårt beteende utifrån dessa intryck; vi skulle inte klara oss länge om vi inte fungerade efter det mönstret. Att vi på detta vis utvärderar också beskrivningar som

---

² Jfr Robert L. Solsos analoga, kognitiv-psykologiskt orienterade beskrivning av stadierna i upplevelsen av bildkonst: Robert L. Solso, *Cognition and the Visual Arts*, Cambridge, Mass. och London 1994, ss. 6, 29 ff., 44 f. et passim.

språkligt kommuniceras till oss, t.ex. Martinsons beskrivning av fjärilen och dess upplevelser, är bara ett specialfall av en allmän regel.

Nu är det klart att litteraturens mänskliga relevans inte liknar sinnesintryckens relevans, och att den inte heller riktigt liknar relevansen hos praktiskt, icke-litterärt språk. När vi läser en nyhetsartikel i en tidning får vi t.ex. beskrivningar språkligt kommunicerade till oss. Beskrivningarna läggs fram med anspråk på att vara sannfärdiga rapporter om faktiska förhållanden. Nyckelmomentet i vår bearbetning av det förstådda, av beskrivningarna, består i att avgöra om vi också ska tro att de är korrekta. Gör vi det, låter vi dem i och med detta modifiera vår inre bild av världens beskaffenhet. Vid litteratur går det inte till exakt på det viset. En litterär skildring, som Martinsons av fjärilen, gör inte – åtminstone inte i första hand – anspråk på att vederhäftigt beskriva något som faktiskt hänt.

Det är då befogat att fråga vad en litterär skildring gör anspråk på och efter vilka linjer vi bearbetar den. Jag tror att man får en viss förståelse för vår bearbetning av litteratur om man tänker sig den som styrd av frågorna "Är verkligheten sådan som den beskrivs här?" och "Är det en användbar attityd som jag möter här?" Litteratur förmedlar normalt skildringar av händelser eller situationer, verkliga eller uppbyggda, sannolika eller osannolika. Vare sig det är en på ytan verklighetstrogen beskrivning som vi står inför eller ej, hittar vi som läsare normalt inslag som på ett påfallande sätt påminner oss om, eller fäster vår uppmärksamhet på, drag i levande livet. I formell mening föga realistiska Kafkaverk som *Processen* har t.ex. lärt oss att se en speciell typ av drag – Kafkadrag, Kafkavärldar – i den faktiska verklighet som vi lever i. Detta som exempel på att frågor av typen "Är verkligheten sådan som den beskrivs här?" intresserar oss när vi bearbetar litterära beskrivningar, vare sig dessa är i traditionell mening verklighetstrognas eller ej. Och frågan "Är det en användbar attityd som jag möter här?" framstår som lika central. I varje litterärt verk möter vi attityder som vi kan reflektera över: fr.a. de skildrade figurernas attityder samt den attityd som författaren intar då han eller hon berättar. Som läsare tar vi ställning till de attityderna, positivt eller negativt. Kanske känner vi oss beredda att överta dem, kanske visar vi dem i stället ifrån oss, kanske lagrar vi dem helt enkelt som minnesvärda exempel på möjliga mänskliga attityder. När

det gäller Martinsons "Fjärilen" – som jag tyvärr inte har tillfälle att analysera mer ingående i det här sammanhanget – finns det flera olika bearbetningsvägar som kan te sig naturliga. En möjlighet kan t.ex. vara att betrakta fjärilen mera utifrån, fästa sig vid skönheten i naturskildringen, och låta dikten visa en på ett fruktbart sätt att uppleva naturen. Ett annat alternativ är att föreställningsmässigt sätta sig i fjärilens situation och kanske uppleva att också människans situation speglas i fjärilens graciösa lätthet och stora utsatthet ("Jag sitter på nässlan"). Dessa två möjligheter utesluter inte varandra, och de är bara två i ett spektrum av rimliga, delvis olika varianter.³

Jag menar inte att vi som läsare tänker medvetna tankar i banor som de skisserade medan vi läser dikten. Det är ett implicit, omedvetet tänkande som jag förutsätter. Någon kanske tycker att det låter suspekt att föreställa sig att vi genomför en mängd omedvetna tankeoperationer under läsningen av en text som Martinsons. Men i så fall vill jag påminna om, att redan den språkliga avkodningen förutsätter ett slags omedvetet tänkande som är mycket omfattande och subtilt: identifikation av bokstavstecken, ord och satser, kombination av rimliga satsbetydelser under hänsynstagande till helhetssammanhanget i dikten, osv. Det kan knappast råda någon tvekan om att våra medvetna upplevelser under läsningen bara utgör toppen på vår kognitiva bearbetnings isberg.

Det finns också en tredje process som jag ser som viktig för förståelsen av litteraturupplevelsens karaktär. Det är *projiceringen in i stimulus av läsarens omedvetna tankar och känslor*. När vi läser en text, särskilt en litterär text av hög kvalitet, kan det under vårt medvetandes yta uppstå en nästan överväldigande rikedom av tankar och känslor hos oss. Genom att vi inte under läsandet kan genomskåda hur vår absorberande inre upplevelse egentligen blir till, kommer vi spontant att uppfatta saken så, att den tanke- och känslomässiga rikedom som vi förnimmer är egenskaper hos stimulus, hos texten vi läser, och bara

---

³ Jag är medveten om att jag här skildrar litteraturupplevandet som om det helt enkelt vore en form av tänkande – upplevelsens emotionella och estetisk-formorienterade aspekter finns inte med i blickfältet. I en mera utförlig framställning skulle jag hålla fast vid att omedvetet tänkande s.a.s. utgör litteraturupplevandets skelett, men också visa hur detta omedvetna tänkande naturligt är relaterat till känsloupplevelser och till upplevelse av form.

reproduceras av oss vid läsningen. Innehållet i vår bearbetning av det förstådda projiceras på detta vis in i texten och kan, för upplevelsen, ge texten en nästan magisk utstrålning.⁴

Jag har försökt antyda vad litteraturens särart består i genom att peka på tre processer som, enligt min uppfattning, särskilt mycket bidrar till att göra litteraturupplevelsens karaktär begriplig. Min mening är, att litteratur skiljer sig från annan språklig kommunikation främst genom arten av den bearbetning av det förstådda som den implicit är avsedd att ge upphov till. På den punkten liknar litteraturen i stället otvivelaktigt de andra konstarterna. Den framstår emellertid, förstås, som speciell bland konstarterna genom den utomordentligt dominerande roll som ett beskrivande, kommunicerat innehåll spelar i litteraturen. I motsats till verk i de andra konstarterna har den litterära texten knappast några verkligt användbara egenskaper som estetisk stimulus utöver den att kunna förmedla ett deskriptivt innehåll.⁵

I den här mycket kortfattade framställningen, och utan stödjande diskussion av relevant sekundärlitteratur, gör mitt resonemang om litteraturens egenart säkert ett ganska spekulativt intryck. Jag tycker emellertid att den grundidé om litteraturupplevelsen som jag introducerat har en prima-facie-rimlighet som gör den intressant att aktualisera för sig och fundera över. Jag anser t.ex. att den skisserade förklaringen av de kognitiva mekanismerna bakom litteraturupplevelsen är väl fören-

⁴ En vacker beskrivning av den här typen av fenomen har getts av George Santayana, som förklarar estetisk uttrycksfullhet hos objekt med att de ger upphov till omedvetna associationer som projiceras in i objekten. Se George Santayana, *The Sense of Beauty: Being the Outline of Aesthetic Theory* (1896), New York 1955, s. 120 f. (Jag instämmer inte i Santayanans analys av begreppet 'uttryck', men väl i hans suggestivt presenterade analys av den estetiskt relevanta psykologiska mekanism som han pekar ut.)

⁵ Särskilt inom dadaism och postdadaistiska riktningar har olika försök gjorts att beröva lyrik allt semantiskt innehåll och närma den till musiken genom att reducera den till språkljud eller närma den till bildkonsten genom att reducera den till dekorativ eller meningsbärande typografi. (Man kan tänka på Hugo Balls ljuddikter, Bengt Emil Johnsons skrivmaskinsgrafik, osv.) De här försöken har i viss mån vidgat diktningsens repertoar av uttryck. Men de visar också, menar jag, att litteratur utan semantiskt innehåll saknar estetiskt användbara egenskaper av verkligt intresse. Den tenderar att framstå som ett slags torftig programmusik eller som ett slags uttrycksmässigt begränsad grafik.

lig med vad vi vetenskapligt vet om språkförståelse och om kognitiv bearbetning av verklighetsintryck.⁶

Med detta har jag fullgjort första punkten i mitt åtagande: jag har gett en enkel karakteristik av litteraturens egenart, sådan som jag ser den. Resten av artikeln ska jag ägna åt litteraturvetenskapens särart.

Jag sade inledningsvis, att litteraturvetenskapen är det akademiska studiet av litteratur. Det är ett banalt konstaterande. Men jag menar också – och det är kanske mera kontroversiellt – att litteraturvetenskapen egentligen inte låter sig definieras mer bestämt än så. Det finns inget litteraturvetenskapens väsen, inte heller någon helt bestämd grundfråga eller grupp av grundfrågor som genom historien oföränderligt konstituerat ämnets kärna. Delvis olika typer av problem i samband med litteratur har stått i förgrunden för olika forskare vid olika tider. Svensk litteraturvetenskap/litteraturhistoria har t.ex. bytt karaktär flera gånger sedan ämnet, eller dess närmaste föregångare estetik, etablerades vid våra universitet under första hälften av 1800-talet.⁷ Däremot är det naturligtvis så att det finns arbetsuppgifter och typer av frågor som man länge har sysslat med inom ämnet, och metoder som länge utnyttjats för att bearbeta dem – det finns en lång rad mer eller mindre väl etablerade forskningstraditioner och problemställningar.

---

⁶ Möjligheten att förankra analysen i modern lingvistisk pragmatik har jag demonstrerat i min bok *A Theory of Literary Discourse*, Lund 1990, ssk. kap. 1-2. Applicerandet av kognitiv psykologi på konst och litteratur är ännu så länge mindre utvecklat. På det litterära området finns ingen utförlig och explicit undersökning att hänvisa till; den psykologiskt orienterade litteraturforskningen kring läsning – representerad av verk som t.ex. Rolf A. Zwaans *Aspects of Literary Comprehension: A Cognitive Approach*, Amsterdam och Philadelphia 1993 – täcker väsentligen bara den språkliga avkodningen. Jag har här inte utrymme nog att själv förankra beskrivningen av processerna konst- och litteraturpsykologiskt. De anförda ställena hos Solso och Santayana markerar emellertid goda ansatspunkter för en djupare analys av läsarens bearbetningsprocess och upplevelse.

⁷ För den äldsta perioden se ssk. Lars Gustafsson, *Estetik i förvandling: estetik och litteraturhistoria i Uppsala från P.D.A. Atterbom till B.E. Malmström*, Stockholm 1986. En översikt över svensk litteraturvetenskap fram till ca 1970 ger Carl Fehrman, *Forskning i förvandling: män och metoder i svensk litteraturvetenskap*, Stockholm 1972. Lars Lönnroth skisserar läget på 1990-talet i artikeln "Den splittrade litteraturforskningen", *Svenska Dagbladet* 4 november 1992, s. 23 f. (också, under annan titel, i *Svenska Dagbladets särtryck 90-talets humaniora*, utg. av Bo Löfvendahl m.fl., Stockholm 1993, s. 16).

När man ger överblickar över litteraturvetenskapen, gör man det gärna genom att systematisera ämnet utifrån skolbildningar eller metoder eller forskningsfält. Här ska jag använda en mycket översiktlig variant av forskningsfältstänkandet: en uppdelning av litteraturvetenskapen i litteraturhistoria, litterär textanalys och litteraturteori.⁸ Jag menar dock inte, att det skulle finnas några vattentäta skott mellan de här tre grenarna av litteraturvetenskapen; tvärtom lever de i ett slags symbios. Jag ska förklara hur, genom att i det följande säga några ord om litteraturhistoria, litterär textanalys och litteraturteori, om hur de hänger samman med varandra och om deras eventuella särart i förhållande till forskning som inte är litteraturvetenskaplig.

Om man skulle försöka att kort förklara vad för slags problem som litteraturhistorisk forskning försöker lösa, kunde man formulera litteraturhistoriens styrande frågeställning så: "Hur har litteraturen förändrats genom tiderna, och varför?" När litteraturhistorikern undersöker detta, arbetar han eller hon väsentligen under samma villkor som t.ex. historikern eller idéhistorikern. Det gäller att förstå mänskligt handlande och produkterna som det avsätter: ramarna som människor agerar inom, aktörernas drivkrafter, etc. Liknande metodiska problem uppstår, t.ex. problem i samband med historiska förklaringar (källkritiska problem, problem förorsakade av orsaks- och avsiktsbegreppen, osv.). Visst finns det metoder och begrepp som är mer eller mindre speciella just för litteraturhistorien (bl.a. i samband med litteraturhistorikerns hantering av genre- och intertextualitetsproblematik). Men grunden för denna litteraturhistoriens relativa särprägel ligger – det är ganska självklart – i att det är just litteratur som studeras. Den ligger, närmare besett, i att litteraturhistorien, så snart den ska vara mer än en samling produktionsuppgifter i samband med litterära verk, har litterär textanalys som bas.

Det är lätt att inse, att litteraturhistoria och litterär textanalys naturligen är nära förbundna med varandra. Det är fr.a. genom att ana-

⁸ Detta är i princip den huvudindelning av litteraturvetenskapen som René Wellek argumenterat för: René Wellek, "Literary Theory, Criticism, and History" (1960), i hans *Concepts of Criticism*, utg. av Stephen G. Nichols, Jr., New Haven och London 1963. Också Wellek betonar kraftigt att de tre grenarna av litteraturvetenskapen är ömsesidigt beroende av varandra (ibid., s. 1).

lysera och förstå litterära texter som vi fastställer de fakta som litteraturhistorien försöker förstå och förklara. Man skulle t.ex. med hjälp av jämförande textanalyser kunna visa att just den typ av bejakande inlevelse i naturen som vi möter i Martinsons "Fjärilen" har många paralleller i tidig svenskspråkig lyrisk modernism, men att den har klara särdrag i förhållande till naturupplevelsen och -inlevelsen i, säg, svensk 1890-talsdiktning eller svensk romantik – ett förhållande som inbjuder till litteraturhistorisk förklaring. Omvänt spelar litteraturhistorisk kunskap en påtaglig roll för textanalysen, åtminstone för de flesta typer av textanalys:⁹ om vi inte vet när en text är skriven, och därmed inte heller vet vilka läskonventioner som författaren förutsatte, riskerar vi t.ex. att missförstå texten fullständigt.

Textanalys har alltid varit betydelsefull inom litteraturvetenskapen. Under det senaste halvsekle har dess roll av olika skäl vuxit allt mer, och numera förutsätter man ofta, både bland litteraturvetare och lekmän, att litterär textanalys utgör själva hjärtpunkten i litteraturvetenskapen. Det är en idé som inte stämmer med min egen personliga uppfattning om vad som borde vara centralt i den akademiska forskningen om litteratur. Däremot menar jag absolut, att litterär textanalys är den mest särpräglade komponenten i litteraturvetenskapen. I den mån litteraturvetenskapen har någon djupare särart bland de akademiska disciplinerna härrör denna, enligt min mening, från litteraturens särart och är förmedlad via den på flera sätt egenartade litterära textanalysen.

Utgångsfrågan i litterär textanalys kunde kanske formuleras så: "Vad betyder just den här texten, och hur är den uppbyggd (och hur bra är den)?"¹⁰ Det finns naturligtvis många vetenskaper där texter utgör en del av objektet och där läsning och analys av texter följaktligen spelar en viktig roll. Men man kan argumentera för att litterär textanalys verkligen är speciell på ett djupgående och ofrånkomligt sätt. Om jag träffat rätt i min inledande beskrivning av litteraturens och littera-

---

⁹ Tolkning av litteratur kan ju vara av många olika typer. Se t.ex. Göran Hermerén, "Interpretation: Types and Criteria", i *The Worlds of Art and the World*, utg. av Joseph Margolis, Amsterdam 1984, eller Robert Stecker, "Art Interpretation", *Journal of Aesthetics and Art Criticism* årg. 52 (1994), nr 2.

¹⁰ I svensk litteraturvetenskap är värderingsfrågan gärna skjuten i bakgrunden. I anglosaxisk criticism framhävs dess roll normalt långt kraftigare. Se t.ex. Wellek, a.a., s. 5 f.

turupplevelsens egenart, skiljer ju nämligen litterära texter sig på ett avgörande sätt från texter av annan typ. De är inte skapade för att själva den kommunicerade beskrivningen ska sanningsbedömas, efterlydas el.dyl. De är till för att den kommunicerade beskrivningen ska utlösa associationer, utlösa omedvetet tänkande kring aspekter av tillvaron.¹¹ Eftersom texten ska fungera som en upplevelsestimulus, löper man stor risk att negativt påverka dess estetiska potential om man förändrar den i något avseende. Påståendena i en facktext kan ofta formuleras annorlunda utan att informationen som ska förmedlas påverkas på något kännbart sätt – den ena grammatiska konstruktionen kan bytas ut mot den andra, ett ord kan ersättas med ett mer eller mindre synonymt, osv. Om man gör liknande ingrepp i Martinsons "Fjärilen" riskerar man däremot att på ett betydelsefullt sätt förändra sådant som t.ex. den rytmiska och ljudmässiga samstämdheten hos det som sägs och därmed också tonen i dikten och intrycket som den gör på läsaren. Som man brukar säga (kanske med en lätt överdrift): litteratur låter sig inte parafrastras.¹²

Litteraturens karaktär av upplevelsestimulus för med sig, att snart sagt alla aspekter av den litterära texten blir potentiellt viktiga för den relevanta textförståelsen – inte bara det klart fixerbara betydelseinnehållet utan också sådant som fina semantiska nyanser, rytm och ljudkaraktär, osv. Det gör att uppgiften att förstå litterär text i vissa avseenden är mer komplex och subtil än uppgiften att förstå icke-litteratur. Till detta kommer, att den åsyftade upplevelsen av litterär text innehåller påtagliga subjektiva element: en nyckelfunktion hos texten är ju att stimulera läsaren till omedveten, personlig reflexion. Litteraturvetaren måste därför antingen satsa något av sin person och sin subjektivitet vid textanalysen, eller också måste han eller hon bortse från viktiga aspekter av den litterära textens åsyftade funktion. (Det här är ett metodiskt val som litteraturvetenskapen – och de andra estetiska vetenskaperna –

¹¹ Beträffande syftena bakom olika typer av språkliga framställningar, jfr t.ex. Pettersson, a.a., kap. 2, ssk. ss. 71-78.

¹² Den klassiska formuleringen av den idén ger Cleanth Brooks' uppsats "The Heresy of Paraphrase" i Brooks' *The Well-Wrought Urn: Studies in the Structure of Poetry*, New York 1947.

ställt inför alltsedan sin begynnelse, och som hanterats på olika vis i olika tider och av olika forskarskolor.)

Litteraturens egenart gör, kort sagt, att litteraturtolkning får en tydlig särprägel i förhållande till andra former av textanalys. Inte minst tenderar den att få en märkbart förhöjd komplexitet. Det finns språkliga betydelseeffekter som visserligen i princip kan uppträda vid alla möjliga typer av texter, men som blir verkligt påtagliga bara i samband med litteratur. Kanske är det mest unika i den moderna litteraturvetarens utrustning just den uppövade känslighet för subtila nyanser i en text som han eller hon brukar besitta.

Jag påpekade tidigare, att litterär textanalys lever i ett ömsesidigt avhängighetsförhållande till litteraturhistorisk insikt. Samma förhållande föreligger mellan litterär textanalys och litteraturteori.

Om man skulle försöka sammanfatta litteraturteorins grundproblem i en formel, kunde man enligt min mening välja frågan: "Hur fungerar litteratur, och vad är den bra för?" Om man fattar litteraturteorin så, är dess centrala uppgift att klargöra vilka språkliga och psykologiska mekanismer som ligger under när litteratur skapas, förmedlas och bearbetas. Jag har tangerat den typen av frågeställningar i början av artikeln, när jag talade om litteraturens och litteraturupplevelsens särart. Det är klart att dessa frågeställningar har sin specifika karaktär. Samtidigt är det emellertid uppenbart att de måste ha nära beröringspunkter med frågor inom lingvistik, psykologi och, för den delen, filosofi (estetik, språkfilosofi, medvetandefilosofi).

Den gängse förståelsen av vad litteraturteori är, är nog en delvis annan. Textanalysens dominerande ställning i modern litteraturvetenskap har fört med sig, att litteraturteori ofta ses som ett slags hjälpdisciplin till textanalysen: litteraturteoretikern tänks ha till uppgift att tillhandahålla infallsvinklar och tekniker som är till hjälp vid tolkandet av texter. Själv tycker jag att ett sådant synsätt trivialiserar litteraturteorin och kapar bort viktiga litteraturvetenskapliga frågehorisonter. Litteraturen är ett betydelsefullt kulturellt fenomen med en lång historia. Att försöka förstå litteraturens natur, värde och funktionssätt är, som jag ser det, en viktig litteraturvetenskaplig uppgift i sin egen rätt.

Dessutom är litteraturteorins betydelse för textanalysen mer fundamental än man i allmänhet tror. Litterär textanalys, som den fak-

tiskt praktiseras av litteraturvetare, bygger i allmänhet på en närmast intuitiv idé om litterära objekt och om tolkandets logik. Om man frågade textanalytikern vad han eller hon egentligen sysslar med i sin texttolkning – t.ex. frågade vad en text är, vad betydelse är, vad det är att tolka – skulle man normalt bara få svävande och motsägelsefulla svar. En litteraturteori som klargör vad som sker när litteratur skapas, förmedlas och bearbetas, klargör samtidigt textanalysens villkor. Ökad litteraturteoretisk insikt skulle rimligen få positiva effekter på vår nu bitvis vildvuxna och kontroversfyllda textanalytiska praxis.

Omvänt är naturligtvis litteraturteorin djupt beroende av textanalysen. Litteraturteoretikerna måste, redan för att alls ha ett begrepp om fenomenet som ska analyseras, kunna förstå litterära texter och uppleva vad litteratur är och ger. Han eller hon måste likaså ha litteraturhistorisk insikt, vetande om hur och varför litteratur och litterär kommunikation har bytt skepnad genom seklerna.

Jag har antytt, att jag uppfattar det som en av litteraturens viktigare funktioner att vara ett medel för vår orientering i tillvaron. Jag har också beskrivit litteraturvetenskapen som i realiteten nära förbunden med andra vetenskaper om historien, språket och psyket. Själv ser jag faktiskt dessa grannvetenskaper som utomordentligt viktiga för förståelsen av vad litteratur är och gör, och jag uppfattar deras betydelse för litteraturvetenskapen som starkt underskattad för närvarande. Jag vill verkligen inte ett ögonblick förneka att litteraturvetenskapen, liksom de andra estetiska vetenskaperna, har väsentliga och speciella insikter att förvalta och fördjupa. Men jag är övertygad om att det är viktigt att vi, när vi vidareutvecklar våra på många sätt särpräglade discipliner, inte isolerar oss från vetandets utveckling på andra, närliggande fält.

